

Česká republika
Ústavní soud
NÁLEZ

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně Kateřiny Šimáčkové a soudců Ivany Janů (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida, ve věci ústavní stížnosti stěžovatele **Mgr. Bc. J. V.**, zastoupeného Doc. JUDr. et Mgr. Janem Brázdou Ph.D., advokátem, se sídlem Malá 6, 301 00 Plzeň, proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 7. 3. 2013, sp. zn. 11 To 57/2013, a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2013, sp. zn. 3 Tdo 644/2013, za účasti Krajského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení, t a k t o :

- I. Usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 7. 3. 2013, sp. zn. 11 To 57/2013, a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2013, sp. zn. 3 Tdo 644/2013, byla porušena zásada subsidiarity trestní represe a tím i čl. 39 Listiny základních práv a svobod.**
- II. Zároveň jimi bylo porušeno stěžovatelovo právo vlastnické dle čl. 11 odst. 1 a právo na nedotknutelnost obydlí dle čl. 12 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.**
- III. Uvedená usnesení se proto ruší.**

Odůvodnění:

I.

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 9. 10. 2013, stěžovatel napadl usnesení Krajského soudu v Praze (dále jen „krajský soud“) ze dne 7. 3. 2013, sp. zn. 11 To 57/2013 (dále jen „usnesení krajského soudu“), kterým bylo zamítnuto jeho odvolání proti rozsudku Okresního soudu v Mladé Boleslavi (dále jen „okresní soud“) ze dne 24. 10. 2012, sp. zn. 3 T 46/2012 (dále jen „rozsudek“), jímž byl uznán vinným pokračujícím přečinem porušování domovní svobody podle § 178 odst. 1, odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb. trestního zákoníku (dále jen „trestní zákoník“) a odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání šesti měsíců, který byl podle § 81 odst. 1 a § 82 odst. 1 trestního zákoníku podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání osmnácti měsíců a podle § 229 odst. 1 trestního řádu byla poškozená se svým nárokem na náhradu škody odkázána na řízení ve věcech občanskoprávních. Rovněž napadl usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2013, sp. zn. 3 Tdo 644/2013 (dále jen „usnesení Nejvyššího soudu“), kterým bylo odmítnuto jeho dovolání proti usnesení krajského soudu.

2. Trestná činnost, pro kterou byl odsouzen, spočívala, stručněji shrnuto, v tom, že v rodinném domě, jehož byl se svou manželkou spoluvlastníkem, a jehož část užívala (původně s jeho souhlasem) jeho dcera (poškozená) s rodinou, v době nepřítomnosti své dcery nejméně šestkrát vnikl do jí obývané části domu, nastěhoval si do ní své věci, a jiné věci z ní vystěhoval ven a přemístil do jiných částí domu, přičemž odstraněním kliky a zámku dveří způsobil poškozené dceři škodu 1.000 Kč a též při této své činnosti poškodil lustr ke škodě poškozené ve výši 500 Kč, a posléze stěžovatel výměnou zámků znemožnil poškozené přístup do jednotlivých pokojů.

3. Stěžovatel takto popsané jednání v zásadě nepopírá, má však za to, že jej nelze hodnotit jako trestnou činnost. Upozorňuje na řadu okolností celého případu, kdy se jedná o dům v Řepově, který sám stavěl, a který sice umožňuje bydlení více osob, nicméně má jen jeden vchod, jeden elektroměr a plynměř, a je reálně nedělitelný. Pohyb všech osob v něm byl původně volně přístupný všem, nic se nezamykalo a dveře, mimo vchodových, nejsou přizpůsobeny na zámek FAB. Dcera stěžovatele, která se vdala, v roce 1994 požádala oba rodiče, zdali mohou bydlet s manželem ve 2. NP, což byla původně jedna místnost, později tam stěžovatel dobudoval místnosti další, které dcera se zetěm rovněž obydleli. Bydlení dcery a zetě bylo bez jakékoliv písemné smlouvy a zdarma, kdy stěžovatel v dobré víře v dobrý skutek vyhověl dceři s manželem. Dceři navíc v roce 1999 pořídil byt 2+1 o ploše 66 m² v Mladé Boleslavi (cca 5 km od Řepova), který byl dříve v užívání jeho matky, byt stěžovatel dceři navrhnul, aby přechodně ještě bydlela dále v Řepově, neboť byt byl u silnice a v jeho okolí nebyl žádný prostor pro děti. Stěžovatel považoval tento návrh za dočasný, neboť předpokládal, že manžel dcery se bude snažit zajistit pro rodinu řádné bydlení - například v rodinném domku, který by vystavěl stejně jako stěžovatel. Stěžovatel začal studovat vysokou školu, a proto využil tohoto bytu a po přechodnou dobu v něm přebýval (ovšem prostory v domě v Řepově si nadále ponechal). Zeť pan T. pak zneužil dobré vůle stěžovatele a domek v Řepově rozdělil, svévolně zabral ještě další jeho části a vybudoval dveře, které uzamykal. Stěžovatel s tímto jednáním pana T. nesouhlasil a snažil se s ním dohodnout, ale byl zpočátku verbálně, a následně i fyzicky napadán, což bylo i projednáno jako přestupek Magistrátem města Mladá Boleslav dne 25. 5. 2011 pod ev. č. 50841/2011. Stěžovatel vyzval písemně svoji dceru a jejího manžela, aby opustili prostory rodinného domku v Řepově, neboť přes písemnou výstrahu hrubě porušují dobré mravy v domě, kdy je navíc upozornil, že dcera má svůj vlastní byt, kam se může přestěhovat. Na to dcera ani její manžel nijak nereagovali, a naopak si dcera bez jeho vědomí změnila trvalý pobyt do rodinného domu. Stěžovatel, který přestal užívat byt, již neměl kam dávat své věci, a začal je tak dávat i do prostor, obývaných dcerou a když dcera začala uzamykat dveře, překážku odstranil, neboť měl za to, že je mu bráněno v užívání jeho vlastnictví. Dceru opakovaně vyzval k opuštění domu. Začalo mu být bráněno, aby se do rodinného domu mohl dostat. Dle jeho přesvědčení to tak byl on, na kom byl páchan trestný čin. To jemu bylo narušováno právo na nedotknutelnost obydlí, a také právo vlastnické, které mu svědčilo na rozdíl od jeho dcery. Orgány činné v trestním řízení se zaměřily výhradně na jeho jednání v úzce časově vymezeném období, a pominuly případ hodnotit v celém kontextu všech uvedených okolností. Stěžovatel přiznává, že do prostoru užívaném dcerou pronikl, přičemž odstranil i překážku, která mu v tom bránila, nicméně své jednání považoval za dovolenou svépomoc, kdy překážka mu bránila (vlastníkovi) v uložení osobních věcí, a byla tam umístěna neoprávněně, přičemž manžel dcery si jednostranně přivlastňoval další prostory v domě a na jeho výzvy k vyklizení, byt se dcera měla kam odstěhovat, nebylo reagováno, naopak byl fyzicky napaden. Stěžovatel má za to, že příčiny a podmínky trestné činnosti jsou v chování a jednání dcery stěžovatele a její rodiny. Jeho dcera, pro kterou toho tolik udělal, na něho v rozporu s morálkou podala trestní oznámení přesto, že ona byla tím, kdo zákon porušoval.

4. Za podstatné považuje stěžovatel i to, že okresní soud původně jednání podmíněně zastavil a uložil stěžovateli nahradit poškozené způsobenou škodu v částce 2.600,- Kč, což stěžovatel učinil. Přesto soud dne 23. 8. 2012 vydal usnesení, že podle § 308 odst. 1 trestního řádu se pokračuje v trestním stíhání stěžovatele, neboť stěžovatel nesplnil povinnost nahradit způsobenou škodu. Usnesení podle § 308 odst. 1 trestního řádu o pokračování v trestním stíhání stěžovatele vůbec nemělo být vydáno.

5. Z uvedených důvodů je stěžovatel přesvědčen, že bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 2 odst. 2 a čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a rovněž právo na nedotknutelnost obydlí uvedené v čl. 12 Listiny. Navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnosti napadená rozhodnutí zrušil.

II.

6. Ústavní soud vyzval účastníky a vedlejší účastníky řízení k vyjádření k ústavní stížnosti.

7. Krajský soud, Nejvyšší soud a Nejvyšší státní zastupitelství poskytnuté možnosti k uplatnění argumentů proti podané ústavní stížnosti nevyužily.

8. Krajské státní zastupitelství v Praze sdělilo, že se plně ztotožňuje se skutkovými a právními závěry soudů všech stupňů. Jednalo se o případ ochrany oprávněného uživatele bytu proti spoluvlastníku nemovitosti. Opakované použití násilí stěžovatelem odůvodňuje použitou právní kvalifikaci jednání. Aplikace § 12 odst. 2 trestního zákoníku v daném případě nepřichází v úvahu. Trestní stíhání bylo skutečně původně podmíněně zastaveno podle § 307 odst. 1 trestního řádu a v tomto bylo pokračováno na základě stížnosti podané obžalovaným. Ústavní stížnost nepovažuje za důvodnou.

9. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat obdržené vyjádření stěžovateli k replice, neboť neobsahovalo žádné nové závažné skutečnosti nebo argumentaci, které by měly vliv na posouzení věci.

III.

10. Ústavní soud úvodem konstatuje, že nepřezkoumával správnost toho, že usnesením okresního soudu ze dne 23. 8. 2012 bylo podle § 308 odst. 1 trestního řádu rozhodnuto, že se pokračuje v původně podmíněně zastaveném trestním stíhání stěžovatele. Je pravdou, že toto usnesení bylo odůvodněno tak, že stěžovatel nesplnil povinnost nahradit způsobenou škodu, a že následně v dalším řízení vyšlo najevo, že tuto povinnost ve skutečnosti splnil (došlo pouze k nedorozumění, kdy stěžovatelem odeslaná bankovní platba nebyla adresátem původně dohledána, respektive přiřazena ke správnému účelu). Nicméně v tomto směru stěžovatel mohl a měl uvedené usnesení napadnout oprávněným prostředkem. To sice původně i učinil, nicméně následně podanou stížnost vzal zpět s odůvodněním, že se rozhodl, že chce, aby řízení pokračovalo, neboť mu to umožní v něm uvést veškeré skutečnosti. V této situaci Ústavní soud musí odkázat na zásadu subsidiarity, která se v řízení před ním uplatňuje, totiž na požadavek předchozího vyčerpání všech procesních prostředků, které právní řád České republiky stěžovateli k ochraně jeho práv poskytuje (§ 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu), kdy předpokladem přezkumu před Ústavním soudem je po stránce formální uplatnění takového prostředku, a po stránce materiální požadavek, aby v podaném prostředku stěžovatel namítl porušení základního práva a svobody, jež je předmětem ústavní stížnosti, a

to buď přímým poukazem na příslušné základní právo nebo svobodu, nebo námitkou porušení obvyčejného práva, v němž se dané základní právo nebo svoboda promítá.

11. Ústavní soud nicméně shledal ústavní stížnost důvodnou, kdy souhlasí se stěžovatelovou námitkou, že jeho jednání nelze hodnotit jako trestný čin.

12. Z ústavní stížností napadených rozhodnutí a ze spisu okresního soudu sp. zn. 3 T 46/2012, který si Ústavní soud vyžádal, vyplývá, že ve věci v zásadě nebyly sporné otázky skutkové, ale především právní hodnocení případu. Na stěžovatelovu argumentaci, kterou uplatňoval v trestním řízení a nyní opakuje v ústavní stížnosti, obecné soudy reagovaly tak, že je pravdou, že obviněný poškozenou opakovaně vyzýval k vystěhování z předmětné nemovitosti v návaznosti na odvolání svého předchozího ústního souhlasu k jejímu bydlení v předmětném rodinném domě, nicméně pokud obviněný hodlal protiprávní stav, který nastal v souvislosti s dalším užíváním nemovitosti poškozenou, řešit a přimět ji k určité konkrétní činnosti - vyklidit nemovitost - pak jediným právně relevantním způsobem k nastolení tohoto stavu bylo podání žaloby na vyklizení v intencích ustanovení § 340 odst. 1 o. s. ř., neboť jiný právní nástroj procesní předpis nezná a svépomoc je nepřipustná. Byla-li by taková žaloba podána a bylo jí vyhověno, poškozené by byla v rozhodnutí určena lhůta na vystěhování. I během této lhůty by této byla zaručena ochrana obydlí před svémocným zásahem byť i vlastníka nemovitosti, pokud by se tento rozhodl sám, bez souhlasu poškozené, vystěhování realizovat. Tvrzení obviněného, že popsany způsob řešení podáním žaloby na vyklizení se mu jevil s ohledem na rodinné vztahy, kdy se jednalo o jeho dceru, nevhodný, a mělo být naopak přihlédnuto i k jednání poškozené, která ač měla svůj vlastní byt, odmítala opustit prostory rodinného domu, je pro právní posouzení věci dle mínění Nejvyššího soudu bezpředmětné. Stěžovatel porušil svobodu obydlí užívatelky bytu, neboť tato byla oprávněna v bytě jí používaném bydlet až do pravomocného rozhodnutí o zrušení jejího oprávnění užívání bytu a jejího vyklizení.

13. K poukazům stěžovatele na princip subsidiarity trestní represe se Nejvyšší soud vyjádřil tak, že tento princip neznamená, že by bylo vyloučeno vyvození trestní odpovědnosti pachatele v případech společensky škodlivých činů, přičemž lze poznamenat, že sama existence jiné právní normy, umožňující nápravu závadného stavu způsobeného pachatelem, ještě nezakládá nutnost postupu jen podle této normy s odkazem na citovanou zásadu, bez možnosti aplikace trestně právních institutů. Trestní zákoník ve svém § 12 odst. 2 zakotvuje hledisko společenské škodlivosti, zásadně však platí, že každý protiprávní čin, který vykazuje znaky uvedené v trestním zákoníku, je trestným činem, takže ho obecně nelze považovat za čin, který není společensky škodlivý. Závěr o nedostatečné společenské škodlivosti činu je možno učinit pouze zcela výjimečně, v případech, v nichž z určitých důvodů není vhodné uplatňovat trestní represi, a pokud posuzovaný čin svojí závažností neodpovídá ani těm nejlehčím, běžně se vyskytujícím trestným činům dané právní kvalifikace. V projednávané věci dle názoru Nejvyššího soudu nebyly zjištěny žádné významné skutečnosti, které by vylučovaly použití trestní represe vůči osobě stěžovatele, a za daných okolností případu nebylo možno přisvědčit názoru, že by postih formou projednání skutku toliko jako přestupku bylo možno mít za dostatečný.

14. Takovéto hodnocení věci však Ústavní soud z důvodů, které budou dále uvedeny, nepovažuje za přílehlavé a z ústavního hlediska dostačující.

IV.

15. Dle § 178 odst. 1 trestního zákoníku trestný čin porušování domovní svobody spáchá ten, *kdo neoprávněně vnikne do obydlí jiného nebo tam neoprávněně setrvá*. Kvalifikovanou

skutkovou podstatu dle odstavce 2 pak pachatel naplní, užije-li při činu uvedeném v odstavci 1 násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí nebo překoná-li překážku, jejímž účelem je zabránit vniknutí, a k završení odstavce 3 dojde, jestliže užije při činu uvedeném v odstavci 1 násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí a takový čin spáchá se zbraní nebo nejméně se dvěma osobami.

16. Takové zakotvení trestného činu porušování domovní svobody Ústavní soud samozřejmě nijak nezpochybňuje. Ústavní soud respektuje, že určovat trestněprávní politiku a kvalifikovat určitý druh jednání co do formální podoby jako trestný čin přísluší zákonodárci (obdobně viz publikované usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 4/03). Je si též vědom, že trestní právo je ovládáno zásadou, že žádný trestný čin nesmí zůstat bez zákonného trestu (*nullum crimen sine poena legali*), která vyjadřuje myšlenku neodvratnosti trestního postihu v případě spáchání trestného činu. Na straně druhé, ani v trestním řízení neplatí zásada *fiat iustitia, pereat mundus* („spravedlnost musí zvítězit, i kdyby měl zahynout svět“). Absolutní teorie trestání, zastávaná například Kantem, podle níž nutnost trestat zločin je dána pouhým faktem jeho spáchání, je dnes pokládána za překonanou, neodpovídá dnešnímu chápání smyslu trestního práva a účelu trestání. Moderní trestněprávní systém zohledňuje také následky, které by mohly být vyvolány aplikací právní normy a pro takové případy, kdy bezvýjimečné prosazení trestní normy by mohlo způsobit více škody než užitku, připouští některé výjimky z obecně platných pravidel oficiality a legality (obdobně nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2523/10).

17. Podmínky trestnosti činu je třeba interpretovat ve světle zásad trestního práva, mezi které patří i princip *ultima ratio*. Dle principu *ultima ratio* je trestní právo právem, jehož prostředky mají a musejí být užívány tehdy a jen tehdy, pokud užití jiných prostředků právního řádu nepřichází v úvahu, neboť již byly vyčerpány nebo jsou zjevně neúčinné či nevhodné. Užití trestněprávního postupu, aniž by prostředky jiných právních odvětví, totiž zejména prostředky soukromoprávní, a při jejich nedostatečnosti sankce správní, byly - pokud jsou dostupné - použity, by byl v rozporu se zásadou subsidiarity trestní represe, která vyžaduje, aby stát uplatňoval prostředky trestního práva zdrženlivě, totiž jen v případech, kde jiné právní prostředky selhávají nebo nejsou efektivní.

18. Takováto povaha trestního práva je i reflexí principu proporcionality, který ustálená judikatura Ústavního soudu považuje za výraz demokratického právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky, z jehož podstaty plyne, že stát může omezovat základní práva osob jen v míře nezbytné pro dosažení účelu aplikované zákonné normy (shodně nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 227/05).

19. Za účinnosti dřívějšího trestněprávního kodexu Ústavní soud na těchto základech již judikoval, že princip *ultima ratio* je principem, v jehož světle je třeba interpretovat podmínky trestnosti činu dle tehdejšího trestního zákona (viz nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 69/06). Nový trestní zákoník ve své podstatě zachoval formálně-materiální pojetí trestného činu, přičemž ovšem do formulace aspektu materiálního výslovně začlenil zásadu subsidiarity ve shora naznačeném směru. Výše uvedené teze tak v novém trestním zákoníku v rovině práva podústavního krystalizovaly, zejména pak v jeho § 12 odst. 2, dle kterého *trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu*. Toto ustanovení je nutno chápat jako součást definice trestného činu, byť její prvotní část byla včleněna do § 13 odst. 1 trestního zákoníku (srovnej Kratochvíl, Vladimír a kol.: Trestní právo hmotné - obecná část; 2. vydání, Praha, C. H. Beck, 2012, str. 177 a též str. 45 a násl.).

20. Ústavní soud je nucen konstatovat, že v nynější věci orgány činné v trestním řízení princip, že trestněprávní represi lze využít až v případě, kdy určité společensky škodlivé a ohrožující jednání nelze řešit a sankcionovat v rámci jiných právních odvětví, dostatečně nezohlednily. To přitom, byť ve věci existovaly okolnosti, které o nutnosti úvah v tomto směru zvláště svědčily.

21. Ústavní soud za prvé musí poukázat na skutečnost, že obecné soudy v řízení nepovažovaly za vyvrácený stěžovatelův poukaz na jeho vlastnictví předmětné nemovitosti v tom směru, že se mohl úspěšně domoci vůči poškozené dceři vyklizení jí užívaných prostor cestou občanskoprávní žaloby a následné exekuce (patrně v horizontu několika let *pozn. Ústavního soudu*). Toto hledisko věci soudy nepovažovaly za důležité, s odkazem na to, že svépomoc je v tomto případě nepřipustná, a že příslušná skutková podstata v trestním zákoníku chrání nedotknutelnost obydlí, a to vůči komukoliv. Ústavní soud ovšem o naprosté irelevantnosti tohoto aspektu případu přesvědčen není.

22. Ústavní soud nijak nerozporuje, že český právní řád nedovoluje vlastníkům nemovitostí nahrazovat nutnost podání občanskoprávní žaloby na vyklizení a navazujícího návrhu na výkon rozhodnutí svépomocí. Pochybnosti lze však mít o tom, jestli lze klást rovnítko mezi takovou nedovolenou svépomocí a závěrem o spáchání trestného činu. Jestliže totiž osoba užívá nedovolenou svépomoc, avšak alespoň sleduje legitimní cíl souladný s právem, postupuje sice protiprávně, avšak její jednání bude zpravidla stále podstatně méně společensky škodlivé, než té osoby, která protiprávně jak postupuje, tak je protiprávní i stav, který se snaží nastolit. Proto dle přesvědčení Ústavního soudu pokud obviněný argumentuje, že jako vlastník nemovitosti měl z hlediska občanského práva hmotného právo na vyklizení daných prostor nárok a tato skutečnost není v trestním řízení vyvrácena, nelze takovou obhajobu bez dalšího označit jako nemající jakýkoliv význam. Na jedné straně není možné akceptovat, aby účel světil prostředek, a tedy nedovolenou svépomoc právně aprobovat, na druhou stranu se však Ústavní soud nedomnívá, že trestněprávní postih je jediný nástroj v celém právním řádu, kterým lze dát toto neaprobování najevo. S přihlédnutím k principu trestního práva jako *ultima ratio* je naopak nezbytné nejprve uvážít, zda je případ natolik společensky škodlivý, že nepostačí, aby se toto neaprobování neprojevalo toliko prostředky jiných právních odvětví, například možností vystěhovaného domáhat se občanskoprávní žalobou náhrady škody, či postihem správním dle zákona o přestupcích. Jinak řečeno, skutečnost, že v řízení nebylo vyvráceno, že vlastník nemovitosti se svého cíle na místo nedovolené svépomoci mohl domoci občanskoprávní žalobou, sice trestní postih trestným činem porušování domovní svobody *a priori* nevylučuje, nicméně nejedná se o skutečnost z hlediska trestního posouzení irelevantní, nýbrž o skutečnost indikující, že je třeba nutnost trestního postihu z hlediska zásady subsidiarity trestní represe zvláště uvážít a odůvodnit; skutečnost, která by ve spojení s dalšími okolnostmi případu mohla svědčit o absenci trestnosti činu dle hledisek vyjádřených v § 12 odst. 2 trestního zákoníku. Bez toho by totiž snaha o zabránění nedovolené svépomoci a o ochranu jí dotčených osob mohla ve skutečnosti fakticky představovat vytvoření ještě větší nespravedlnosti za stavu, kdy právo na soukromí vlastníka nemovitosti je zatlačeno do pozadí, ačkoliv ze zásady *fiat iustitia, pereat mundus* náš právní řád, jak již bylo výše vyloženo, nevychází.

23. Každý případ je samozřejmě nutno hodnotit individuálně, dle kupříkladu takových okolností, zda vlastník alespoň dotčené osoby k vyklizení předem vyzval a poskytl jim k němu časový prostor, zda tyto osoby mohly najít s běžnou mírou úsilí jiné bydlení, či takovéto hledání a také samotné vystěhování by pro ně bylo zvláště obtížné či stresující, zda se v případě nájemního bydlení jednalo o nájemníky platící nájem a služby, či o neplatiče přivádějící vlastníka svým neplacením do potíží, zda se dané osoby v nemovitosti chovali

řádně a slušně, či naopak například nemovitost devastovali, napadali vlastníka či její ostatní obyvatele, apod.

24. V projednávané věci má Ústavní soud za to, že řada skutečností, které byly v řízení zjištěny (případně alespoň nebyla vyvrácena tvrzení obhajoby v daném směru) vypovídají ve stěžovatelův prospěch. Jeví se, že stěžovatel, který spolu s manželkou postavil a rozšiřoval daný dům, a umožnil své dceři a její rodině za příznivých finančních podmínek bez požadavku na nájemné ji po léta užívat, po vzniku vzájemných neshod svoji dceru se zetěm k vystěhování z nemovitosti opakovaně vyzýval, což nebylo reflektováno. To, jak se stěžovatelova dcera a zeť chovali ke stěžovateli a zda dům užívali řádným způsobem obecné soudy ve svých rozhodnutích příliš nerozebírají, zřejmě však nebylo vyvráceno stěžovatelovo tvrzení, že v domě z jejich strany byly prováděny nedovolené stavební úpravy, že postupně zabrali větší část domu, než s jakou souhlasil, a že se mu pokoušeli zamezit v přístupu do domu, čím bylo narušováno jeho právo na obydlí, kdy stěžovatel sice bydlel primárně jinde (ve zmiňovaném bytě), ale nelze říci, že by dům zcela opustil (naopak dle výpovědi stěžovatelovy manželky do domu docházel stále a měl v něm věci). V řízení bylo doloženo, že zeť stěžovatele byl přestupkově trestán za hrubé jednání vůči stěžovateli. Naproti tomu nebylo zjištěno nic, proč by bylo hledání bydlení a přestěhování pro poškozenou a její rodinu nějak obtížné, naopak tato měla k okamžité dispozici jen několik kilometrů vzdálený vlastní byt, který jí dokonce (nebo to alespoň v řízení nikdo nezpochybňoval) stěžovatel dříve pořídil. Za takového skutkového stavu Ústavní soud považuje za vyloučené souhlasit s názorem Nejvyššího soudu, že zde nejsou žádné významné skutečnosti, které by vylučovaly použití trestní represe vůči osobě stěžovatele a svědčily o tom, že by k postihu jeho jednání nepostačovaly prostředky netrestní.

25. Již dosud uvedené by postačovalo k závěru, že zásada subsidiarity trestní represe nebyla ve věci respektována. Ústavní soud však považuje za potřebné upozornit ještě na další okolnosti případu, které tento závěr ještě více posilují. Na myslí má Ústavní soud to, že celá věc úzce souvisela se vzájemnými vztahy a spory v rámci rodiny, majícími navíc i silný akcent mravní.

26. Dle přesvědčení Ústavního soudu v případech takovýchto rodinných konfliktů musejí být soudy při užití nástrojů trestního práva zvláště citlivé, kdy vzájemné podávání trestních oznámení a následný trestní postih jednotlivých rodinných příslušníků bezpochyby zpravidla nebude pro zlepšení vztahů v rodině optimální a naopak bezvýjimečné prosazení trestní normy může způsobit takřikajíc více škody než užitku.

27. Ačkoliv se není možno blíže vyslovovat k tomu, která strana měla na rodinných neshodách větší podíl, Ústavní soud se rovněž nemůže ubránit dojmu, že z hlediska obecných principů fungování rodiny bylo na generaci mladší, aby v rodinných sporech v domě projevila méně agresivity. Dítě má totiž své rodiče ctít a respektovat (§ 35 zákona č. 94/1963 Sb. o rodině platného do konce roku 2013, § 857 odst. 1 nového občanského zákoníku). Je také přirozeným během věcí, že to bývají děti, které „vylétnou z rodinného hnízda“ a nikoliv naopak, že by si rodiče měli budovat „hnízdo“ druhé, ač již jedno vystavěli. Pokud rodina potomka vykazuje rodiče z domu, namísto toho, aby si vybuodovala bydlení vlastní, hodnotí Ústavní soud jako jednání nemravné, které obecné soudy svým formalistickým přístupem podpořily.

28. Ústavní soud již v minulosti judikoval, a to zvláště pak stran rodinných vztahů, že výkon práva nemůže být v rozporu s dobrými mravy. Jak uvedl ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 643/04, „*právní stát nemůže fungovat bez předpokladu obecně vyžadované míry poctivého jednání mezi lidmi. Rodina a vztahy mezi rodiči a dětmi jsou prostředím, kde se dobré mravy, jako poctivost, čestnost, vzájemná úcta a zejména úcta k rodičům, musí nejen předpokládat,*

ale hlavně formovat a důsledně vyžadovat. Ústavní soud je přesvědčen, že právě v rodině, jako základu společnosti, se musí dobré mravy kultivovat a orgány veřejné moci, soudy zvláště, k tomu musí svými rozhodnutími přispívat. (...) Zásada souladu práv, resp. jejich výkonu s dobrými mravy představuje významný princip, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti (ekvity). Pojem „dobré mravy“ nelze vykládat pouze jako soubor mravních pravidel užívaných jako korektiv či doplňující obsahový faktor výkonu subjektivních práv a povinností, ale jako příkaz soudci rozhodovat v souladu s ekvitou (haec aequitas suggerit), což ve svých důsledcích znamená nastoupení cesty nalézání spravedlnosti.“

29. Ústavní soud má za to, že pokud je vyslovení viny nad stěžovatelem protikladné k celkovému morálnímu a spravedlivému rozměru věci, nadto v prostředí rodinných vztahů, jedná se o další skutečnost svědčící ve prospěch závěru o absenci trestnosti činu s ohledem na zásadu subsidiarity trestní represe.

30. Ústavní soud uzavírá, že ve věci je dána (ačkoliv Nejvyšší soud tvrdí opak) celá řada významných skutečností, ve svém souhrnu vylučujících použití trestní represe vůči osobě stěžovatele a svědčících o tom, že k postihu jeho jednání by postačovaly prostředky jiných právních odvětví. Žádnými prostředky jiných odvětví však na stěžovatele dle obsahu spisového materiálu působeno nebylo, naopak bylo rovnou přistoupeno k řízení trestnímu. Závěru o přílišné přísnosti takového postupu přitom mimochodem zpětně svědčí i to, že dle výpovědi poškozené dcery stěžovatele na prvním hlavním líčení konflikty v domě již ustaly, a následně po tomto prvním líčení stěžovatel i uhradil vzniklou škodu, což příliš nenapovídá tomu, že by se jednalo o osobu, u které by nepostačovala mírnější forma postihu.

31. Jestliže obecné soudy neaplikují zásadu subsidiarity trestní represe, ačkoliv skutkové okolnosti svědčí o tom, že k tomu byly splněny podmínky, je porušen ústavní princip *nullum crimen, nulla poena sine lege* zakotvený v čl. 39 Listiny (obdobně náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2523/10). Ústavnímu soudu pak nezbývá, než aby ústavní stížností napadená rozhodnutí zrušil.

V.

32. Kromě již užití optiky Ústavní soud považuje za nutné na věc pohlédnout ještě z dalšího relevantního zorného úhlu, totiž z pozice práva vlastnického a stěžovatelova práva na nedotknutelnost obydlí.

33. Jak již Ústavní soud v minulosti judikoval, každé zasahování do práva na pokojné užívání majetku ze strany orgánů veřejné moci musí splňovat kritérium přiměřenosti mezi požadavky obecného zájmu společnosti a požadavky ochrany základních práv jednotlivce. Kromě limitů zásahů ze své strany je veřejné moc navíc zavázána též povinností poskytnout vlastníkovu ochranu v případě, kdy by jeho vlastnické právo bylo rušeno či omezováno ze strany třetích subjektů (viz náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1735/07). Obdobně pak lze říci i o právu na nedotknutelnost obydlí.

34. V případě takovýchto ústavně zaručených práv a ústavně chráněných hodnot nutno dovodit, že pokud je vnesena námitka, že určité právní závěry by byly rozporné s potřebou jejich respektu a ochrany, a není jí přisvědčeno, mělo by být zřejmé, proč se tak stalo. Pokud jsou takováto práva a hodnoty ve hře, je třeba, aby si toho byly orgány veřejné moci při svém

postupu a rozhodování, a to v zásadě při aplikaci institutů jakýchkoliv právních odvětví, vědomy. Jimi zaujatý právní výklad (a to v trestním právu například právě i u institutu materiální stránky trestného činu či třeba polehčujících okolností) by pak měl ve věci rozhodující státní orgán existenci takovýchto práv reflektovat a přispívat k jejich ochraně. V případě střetu vícero práv a hodnot by tak měl činit dle jejich vzájemného poměření.

35. Stěžovatel v řízení namítal, že ve hře bylo jeho právo vlastnické i právo na nedotknutelnost jeho obydlí, která byla primárně a dlouhodobě narušována jednáním jeho dcery a její rodiny (nedovolené stavební úpravy, snaha jej vypudit z domu, atd.). Obecné soudy ve svých úvahách o spáchání trestného činu stěžovatelem těmto právům nepřičetly žádný význam a toliko odkázaly na řízení občanskoprávní, byť k jejich hájení by měl přispívat právní řád jako celek. Těmto právům naopak nebyla poskytnuta žádná ochrana, ačkoliv stěžovateli zjevně svědčila. Z výše rozebíraných skutkových okolností je patrné, že obecné soudy k tomu měly v rovině podústavního práva dostatečný prostor v rámci uvážení materiální stránky trestného činu. Stěžovateli nutno přisvědčit, že obecné soudy přistoupily k hodnocení jeho případu zúženě, namísto toho, aby věc hodnotily v celém jejím kontextu. Tímto postupem došlo k zásahu i do stěžovatelových práv garantovaných čl. 11 odst. 1 a čl. 12 odst. 1 Listiny.

36. Ze všech výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu, a to mimo ústní jednání (za splnění podmínek § 44 citovaného zákona ve znění zákona č. 404/2012 Sb.), vyhověl.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 29. dubna 2014

Kateřina Šimáčková
předsedkyně senátu